

Študent by sa mal stať pre univerzitu zákazníkom

Profesor Milan Zelený z newyorskej Fordham University o rozdieloch v školstve a prístupe študentov na Slovensku, v Číne a USA

◆ Aký je rozdiel pri skúšaní vedomostí slovenských, amerických a čínskych študentov?

Slovenskí študenti mi dajú veľa informácií - vzorcov, naučených odpovedí, radi odpovedajú na otázku Čo? Americkí študenti majú znalosti, to znamená skutočné aplikácie a využitie informácií v praxi - dobre odpovedajú na otázku Ako? Čínski študenti hľadajú múdrosť, to znamená odpovede na otázku Prečo? Vedia, čo robiť a vedia ako, ale potrebujú zdôvodnenie, vysvetlenie a opodstatnenie. Je to prirodzené, ich civilizácia vzdelania je tisíc-ročná.

◆ Kde vznikajú také odlišnosti?

Má to veľa rozmerov. Americkí študenti, ktorých učím, sú vyzretí. Väčšinou majú za sebou praktické skúsenosti, vedia, čo chcú a prečo to chcú. Majú veľmi špecifické požiadavky a očakávania. Navyše za svoje vzdelanie veľmi drahú platia, čiže sú zodpovední, vyspelí zákazníci. V Číne sú študenti nadšení, chcú sa všetko dozvedieť. Pôsobíte v prostredí, ktoré tvoria zvedaví ľudia, dychtiaci po tom, aby pochytili čo najviac. Len na porovnanie - ak by som povedal na českej či slovenskej univerzite, že som už niečo nestačil vysvetliť, alebo potrebujem predčasne skončiť prednášku, tak mi zatlieskajú. Ak by som to povedal v Číne, tak sa začnú búriť a budú žiadať, aby som prišiel v sobotu alebo v nedeľu ráno a dokončil to. Číňania sú sústredení, čo nesedí na väčšinu českých alebo slovenských študentov, ktorých som poznal.

◆ Prečo sa nevedia koncentrovať?

Oni sa tak voľne pohybujú z prednášky na prednášku. Raz prídu neskôr, inokedy odídu skôr, bez sústredenia sa na výsledok. Neviním z toho iba študentov, tak je nastavený celý systém, ktorý študentov neučí hodnotu vzdelávania. Aj mnohí lektori si chodia, ako chcú, pretože nemajú zákazníkov, len poslucháčov, ktorí zriedka skutočne počúvajú.

◆ Dobré vzdelanie aj niečo stojí, ste však v krajine, kde panuje názor, že musí byť zadarmo, inak sa k nemu nedostanú menej solventní, aj keď talentovaní študenti.

Ak dostanete niečo zadarmo, tak to zoberiete také, aké to je. Ak vám poviem, že vám to dám za 200 korún, tak poviete dobre, ale za takých a takých podmienok. O tom to je. Iba z uvedomenia si hodnoty sa dá odvodiť zodpovednosť a motivácia - presne to, čo potrebujete k štúdiu. Nie je cieľom a v najlepšom záujme hociktorého národa, aby sa všetci rovnako dostali k vzdelaniu. Pretože určitý výber, vyžadovanie kvality a oddelenie ľudí je nutné, lebo akýkoľvek kompromis znovu zasiahne reputáciu školy. Preto by sa k vzdelaniu mali dostať iba tí, ktorí to myslia naozaj vážne alebo majú talent. Je to tak. Spevákovi bez talentu tiež nebudete

počúvať. Talentovaný človek aj keď nemá peniaze, vie si nájsť cestu k finančným zdrojom - pôžičkám, štipendiám a podporám, tie sú predsa k dispozícii. Nepočul som, že by nejaká škola odmietla kvalitného študenta pre peniaze.

◆ Zrejme ste počuli - potrebujem ten papier.

O takzvaný "papier" ide najmä preto, že je viac-menej jedno, z akej školy ho máte. V normálne fungujúcom systéme vzdelávania je to presne naopak, pretože práve rozdiel v kvalite študentov motivuje. V USA alebo Číne je študent zákazník. Tým, že plne alebo čiastočne za vzdelanie platí, má plné právo očakávať kvalitu, vyžadovať ju tak ako hocikto iný pri kúpe auta alebo pri investovaní. To som na Slovensku zatiaľ nepoznal.

◆ Sú to študenti, ktorí posúvajú hranice, kam sa úroveň vzdelávania dostane?

Je to zložitejšie. Keď poviem študent ako zákazník, tak on tam nie je sám ako zákazník. Jeho snaha je odvodená od zamestnávateľa a miesta, ktoré dostane. Cez neho je zákazníkom podnik, ktorý ho zamestná. Nie sú to iba študenti, ktorí posúvajú hranice, ale aj podniky, prax. Jediný, kto neposúva nič, je ministerstvo.

Inými slovami, ak chce byť ten podnik konkurencieschopný vo svete, tak má určité požiadavky na študentov a keď študenti prídu a vedia integrály a derivácie, tak je to na nič, s tým nemôžu nikomu konkurovať. Podnik predsa nie je riadený deriváciami a integrálmi. Hranice posúva podniková sféra, ktorá formuluje, čo potrebuje a v čom potrebuje vyniknúť a študenti, ktorí sa chcú v podnikoch uplatniť a fakulta, ktorá chce svojich zákazníkov uspokojiť. Všetci sa na tom zúčastňujú.

◆ Čo sa žiada vo vzdelávaní, povedané veľmi všeobecne?

V manažmente sa žiada najmä schopnosť komunikovať s trhmi na celom svete, schopnosť inovovať, prinášať nové originálne produkty a služby a vyrábať kvalitne. Ak máte globálny rozhľad, ak poznáte, čo je dobré, zlé a priemerné v celosvetovej konkurencii, ak viete aspoň pomáhať pri inováciách a ak rozumiete kvalite a tomu, čo to znamená, tak ste žiaduci. Ak k tomu ovládáte nejaké jazyky, tak je to vynikajúce. Musíte sa pozrieť do rozvrhov škôl, či sú schopné takto študentov pripraviť a zistíte, že niektoré áno, iné nie.

◆ Profil žiadaného absolventa predpokladá dosť veľkú váhu všeobecného vzdelania, ktoré sa však nedá nadobudnúť iba na vysokej škole. Ako by mal vyzeráť priebeh štúdia?

Dostávame sa k tomu, že medzi informáciou a znalosťou je veľký rozdiel. Tradičný prístup k vzdelávaniu v strednej Európe je v školstve na všetkých stupňoch založený na prenose informácií, to znamená doručení vzorcov, metód. Svet však žiada, aby ste vedeli riadiť projekt, rozhodovať sa, zložiť tím, poradiť si s nečakaným problémom, vedieť, ako myslieť, ako sa učiť, ako komunikovať, vidieť veci v širších súvislostiach.

◆ Kde sa začína začarovaný kruh?

Školy nepatria ani profesorom, ani študentom. Sú štátne a štát zatiaľ nie je schopný pozeráť sa na školstvo ako na jeden z rozmerov konkurencieschopnosti pre krajinu, a tak nastavuje zlé kritériá. Ako druhí v poradí nesú zodpovednosť vedenia škôl a učitelia, ktorí nereagujú na zmeny. Ani študenti by sa tomu však nemali nijako poddávať. Videl som demonštrácie v sú-

vislosti so spoplatnením vysokého školstva - a na nich ani jediný plagát nesúci celistvejšie vyjadrenie, že chcú zlepšiť úroveň škôl alebo kvalitu výučby. To je hrozná škoda. Starší ľudia často zatrpknuto hovoria, že za ich čias to tak nebolo. Naozaj si však nepamätám, že by sme boli takto pasívni. Keď hovorím o generácii môjho otca, tak vtedy boli študenti naozaj vedúcou zložkou a za to aj trpeli za komunistov a za nacistov, skutočne išli po vzdelaní.

◆ Prečo sú študenti pasívni?

Neviem, čo sa tu udialo za tie roky, keď študenti stratili ťah. V rebríčku zodpovednosti by som ich dal na tretie miesto, lebo ich možnosti sú obmedzené. Aj tak by som však očakával, že sa aspoň občas pozastavia nad tým, čo môžu ovplyvniť. Prečo sa neučia niektoré veci, prečo sa musia biffovať. Debatoval som o tom s jedným profesorom, ktorý tvrdil, že o slušnej úrovni študentov svedčia ich výsledky v medzinárodných súťažiach. Ani sa nečudujem, že uspeli, pretože sú vedení tak, aby vedeli odpovedať na otázky. Nám ide o opak. Formulácia otázky je znakom pochopenia materiálu, nie odpoveď na otázku. Hodnotu študenta nepoznám z toho, čo mi odpovie, lebo neviem, akú časť z toho si mechanicky vydrel. Na múdro alebo hlúpo kladených otázkach je vidieť, či premýšľa..

Krajiny, ktoré majú viac otázok ako odpovedí, sú pripravené na globálne podnikanie. Tam, kde je viac odpovedí ako otázok, existuje takmer úplná nepripravenosť.

◆ Systém, ktorý tu je, sa nedá rýchlo zmeniť...

Nemyslím, že je to také ťažké. Školy sú stále odmeňované na základe toho, koľko prijmú študentov, na ne samotné to pôsobí sebazničujúco, pretože sa snažia prijať čo najviac študentov bez nárokov na ich kvalitu. Pritom by to stačilo vymeniť za kritérium, koľko zo študentov si našlo miesto u dobrých zamestnávateľov. Odpadli by teoretické debaty o tom, že treba prepojiť školstvo a podniky. Zmýšľanie profesorov a študentov by sa hneď zmenilo. Toto pravidlo by pre študentov znamenalo dosť vysokú garanciu toho, že sa uplatnia.

◆ Stav, keď budú školy pripravovať ľudí pre podniky na mieru, je ideálny a ťažko dosiahnuteľný. Do akej miery sa darí priblížiť mu v USA, Číne a na Slovensku?

Štát, škola a podniky. Prepojenie tejto trojky by malo byť všade silné, ale nie je, je to celosvetový problém. Skôr sa však bavíme o tom, ako sa k tomu snažia jednotlivé krajiny prístupovať a riešiť to. Bohužiaľ musím povedať, že v Česku alebo na Slovensku ešte tento problém ani nerozpoznali. Americké školy, ktoré sú stavané veľmi vysoko, tiež prechádzajú reformou. V minulosti sa vzdelávanie stalo príliš vedecké, s málo poznatkami z praxe.

◆ K čomu smerujú?

Vychádza to z histórie, po druhej svetovej vojne sa stalo školstvo príliš učňovské. Na školách vyučovali väčšinou praktici a málo sa využívali vtedajšie technológie a vedecké poznatky. Od 60. rokov sa to obrátilo, pribudlo vedeckého obsahu, začali sa učiť pomerne zložité vedecké postupy, až sa začína prichádzať na to, že sa to prehnalo. Žiadajú sa prakticky využiteľné znalosti. Napríklad manažment sa prestáva považovať za vedu, ale za profesiu, akou je medicína alebo právo. Vznikajú podnikateľské univerzity, ktoré vedia nielen dať ľuďom vzdelanie, ale aj samy dokážu úspešne podnikáť. To sú závažné zmeny a zároveň trend, ktorý treba zachytiť včas.

- ◆ Podniky sa udržiavajú konkurencieschopné tým, že sa neustále porovnávajú celosvetovo. Prečo to nefunguje medzi školami?

Zoberte si krajiny, ktoré majú najtesnejšie prepojené systémy vzdelávania s podnikovou praxou - Singapur, Fínsko, USA alebo Čínu. Ide exportne orientované ekonomiky s firmami, ktoré podnikajú globálne. Prakticky neobmedzená konkurencia ich učí najnovším veciam, schopnosti inovovať, napredovať a tento tlak sa prenáša do škôl. Firmy vedia presne, koho potrebujú a od škôl takých ľudí žiadajú. Tým, že Česko alebo Slovensko nie sú globálne také zapojené, nepôsobia celosvetovo, firmy chodia k nám a nie my na ich trhy, tak sme tak trochu mimo hlavného diania. Školy nedostávajú aktuálne impulzy z praxe, aby vedeli, čo vyučovať. A samy ich nevedia nájsť.

- ◆ Potom to vyzerá tak, že dostanú študenta, ktorého si prerábajú na vlastný obraz. Čo znamená v profesijnej kariére strata povedzme 3 až 4 rokov oproti Američanovi alebo Číňanovi, kým sa dostane na ich úroveň po skončení štúdia?

Predĺži sa mu cyklus vstupu do vysokých pozícií. Američan alebo Číňan pôjdu rýchlejšie, lebo sú použiteľnejší, kým český alebo slovenský kandidát sa bude dlhšie pripravovať a učiť vodcovským, rozhodovacím a organizačným zručnostiam. Sme pomalší.

- ◆ Určitou kompenzáciou je možnosť rýchlejšieho postupu hierarchickým rebríčkom firiem, pretože nie je dostatok kvalifikovaných ľudí. Bude to však aj rizikovejšie.

Nemyslím. Ak sa aj zamestnanec dostane rýchlejšie na pozíciu, na ktorú možno nie celkom má, tak tá firma poskytuje také stabilné prostredie, že to absorbuje. Ľudia, ktorí budú chcieť na nedostatku ľudských zdrojov profitovať, by sa mali pripraviť na to, že svoje znalosti budú musieť kompletne prekopať a ďalej si ich dopĺňať.

Milan Zelený

Odborník na podnikovú ekonomiku a riadiace systémy. Pôsobí ako profesor na newyorskej Fordham University, prednáša na čínskej Xidian University a na Univerzite Tomáša Baťu v Zlíne. Jeho otec bol jedným z prvých organizačných poradcov v Česku v 30. a 40. rokoch. Po štúdiách na pražskej Vysoké škole ekonomickej pôsobil v Ekonomickom ústave ČSAV u Otu Šika aj s neskoršími českými ekonomickými reformátormi Václavom Klausom a Tomášom Ježkom. V roku 1967 odišiel študovať do USA, kde na akademickej pôde pôsobí doteraz.

autor: JURAJ KANTORÍK

<http://pravda.newtonit.sk/default.asp?cache=116131>